

Marcin Krzemiński

Normy Konstytucji jako źródło ograniczeń dowodowych w postępowaniu cywilnym*

Kodeks postępowania cywilnego¹ nie zawiera ogólnej regulacji dotyczącej ograniczeń w dopuszczaniu i przeprowadzaniu dowodów w kontekście legalności ich pozyskania. Judykaturze problem jest znany i można w niej zauważyć pewną ewolucję w sposobie postępowania z przypadkami wątpliwymi.

Artykuł jest próbą wyciągnięcia uogólnionych wniosków z argumentacji, którą posługują się sądy powszechne i Sąd Najwyższy, uzasadniając istnienie i związanie zakazem dopuszczenia lub przeprowadzenia dowodu w postępowaniu cywilnym. Tekst ten ma na celu usystematyzowanie sposobu rozumowania i określenie kategorii norm, do których sięga się przy rozstrzyganiu kolizji norm (zasad, wartości) konstytucyjnych w kontekście problemu dopuszczalności dowodów uzyskanych z naruszeniem norm prawnych, nie tylko w oparciu o orzecznictwo i poglądy wyrażone w literaturze, ale także w odwołaniu do orzecznictwa konstytucyjnego, poglądów teorii prawa oraz doktryny prawa konstytucyjnego.

* Bardzo dziękuję za okazaną pomoc i cenne uwagi: dr hab. Monice Florczak-Wątor, dr hab. Andrzejowi Grabowskiemu, prof. UJ, prof. dr hab. Ewie Lętowskiej oraz SSN Dariuszowi Zawistowskiemu. Artykuł został przygotowany w ramach projektu badawczego sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2015/17/B/HS5/00457.

¹ Ustawa z dn. 17 XI 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2018, poz. 155 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks postępowania cywilnego”, „k.p.c.”

1. Dowodzenie faktów przed sądem jako realizacja konstytucyjnego prawa do sądu

Prawo inicjatywy dowodowej stron w postępowaniu cywilnym wynika z konstytucyjnego prawa do sądu, określonego w art. 45 Konstytucji RP², zgodnie z którym „[k]ażdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Prawo do dowodzenia jest elementem prawa do wysłuchania i oznacza także prawo do tego, aby przedmiotem dowodu uczynić każdą sporną okoliczność, relewantną dla rozstrzygnięcia sprawy³. Postępowanie sądowe, w tym cywilne, powinno być tak ukształtowane, aby rozstrzygnięcie sądowe miało w jak największym stopniu za podstawę prawdziwe ustalenia faktyczne⁴. Od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, wskutek stopniowego pogłębiania kontradiktoryjności procesu cywilnego, z prawem do sądu wiązać należy nie tyle inicjatywę dowodową sądu, ile możliwość dążenia przez strony do ustalenia zgodnego z rzeczywistością stanu faktycznego. Pomimo tego zachowuje aktualność teza, w której Sąd Najwyższy wskazał, że:

[...] wydanie prawidłowego orzeczenia uwarunkowane jest przede wszystkim wszechstronnym wyjaśnieniem wszystkich okoliczności sprawy [...]. Należyte przeprowadzenie postępowania dowodowego przyczynia się do trafnego rozstrzygnięcia sprawy [...]⁵.

Także w nowszym orzecznictwie podkreśla się, że konstytucyjne znamię „sprawiedliwości” rozstrzygnięcia odnosi się między innymi do jego oparcia o prawdę materialną⁶.

Zatem prawo dowodzenia jest elementem konstytucyjnego prawa do sądu – w tym sensie, że stanowi proceduralny środek zmierzający

2 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 IV 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: „Konstytucja RP”, „Konstytucja”.

3 Zob. K. Grzegorzczak, K. Weitz, w: *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1136.

4 Zob. K. Grzegorzczak, K. Weitz, w: *Konstytucja RP...*, s. 1131–1132.

5 Uchwała Zgromadzenia Ogólnego SN z 15 VII 1974 r., KwPr 2/74, Legalis nr 18166.

6 Wyrok SA w Białymstoku z 31 XII 2012 r., I ACa 504/11, < [https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/\\$N/15050000000503_I_ACa_000504_2011_Uz_2012-12-31_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/$N/15050000000503_I_ACa_000504_2011_Uz_2012-12-31_001) >.

do uzyskania sprawiedliwego rozstrzygnięcia sądowego. Jako prawo konstytucyjne, którego istota wypływa z treści art. 45 Konstytucji, prawo dowodzenia nie może być swobodnie ograniczane przez ustawodawcę, co ma istotne znaczenie dla ewentualnej przyszłej regulacji tego zagadnienia, jak również w kontekście rozstrzygnięcia konfliktu konstytucyjnych zasad w oparciu o zasadę (test) proporcjonalności.

2. Brak ogólnej regulacji w Kodeksie postępowania cywilnego w zakresie ograniczenia dowodzenia

W przepisach Kodeksu postępowania cywilnego brak jest ogólnej regulacji dotyczącej ograniczeń w prawie do dowodzenia. Istnieją jedynie przepisy regulujące szczególne przypadki ograniczeń dowodowych, z których niektóre mają charakter techniczno-proceduralny i rozstrzykujący, np. art. 259 pkt 1, 3, 4 k.p.c. (dotyczące wykluczenia jako świadków osób niezdolnych do spostrzegania lub komunikowania swoich spostrzeżeń, przedstawicieli stron i współuczestników jednolitych – którzy nie powinni być słuchani jako świadkowie, ale jako strony). Inne nawiązują do konstytucyjnie chronionych wartości, jak np. art. 259 pkt 2 k.p.c. (tajemnice prawnie chronione) czy art. 261 k.p.c. (prawo odmowy złożenia zeznań przez osoby bliskie, związane tajemnicą zawodową albo z obawy o narażenie na hańbę, poniesienie odpowiedzialności karnej czy dotkliwej szkody). Szczegółowe regulacje ograniczające prawo dowodzenia obecne są także w prawie materialnym (np. art. 68 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁷, dotyczący niedopuszczalności zaprzeczenia ojcostwa przy prokreacji medycznie wspomaganiej, objętej zgodą ojca).

Należy rozróżnić etap pozyskiwania dowodów przez strony od etapu ich dopuszczania i przeprowadzania przez sąd. O ile przeprowadzanie dowodów jest szczegółowo uregulowane w art. 227–315 k.p.c., o tyle ich pozyskiwanie przez strony pozostaje poza sferą regulacji kodeksowej. Jest to zasadnicza różnica w stosunku do przepisów Kodeksu postępowania karnego⁸, który szczegółowo reguluje zbieranie dowodów przez strony na etapie postępowania przygotowawczego (np. w rozdziale XIX

7 Ustawa z dn. 25 II 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2017, poz. 682 tekst jedn. ze zm.

8 Ustawa z dn. 6 VI 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2017, poz. 1904 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks postępowania karnego”, „k.p.k.”

o kontroli i utrwalaniu rozmów). Stąd mimo że postępowania dowodowe w obu procedurach realizują to samo konstytucyjne prawo do sądu, możliwość posługiwania się analogią z prawa karnego procesowego w postępowaniu cywilnym jest mocno ograniczona. Nie wyklucza to jednak możliwości szerokiego sięgania do dorobku orzecznictwa i literatury karnistycznej w zakresie zasad ogólnych dowodzenia, rozpatrywanych w kontekście przepisów Konstytucji RP.

3. Ewolucja poglądów na tzw. dowody uzyskane z naruszeniem prawa w doktrynie i orzecznictwie

3.1. Doktryna

Na gruncie obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego problem niedopuszczalności dowodów „nielegalnych” pierwszy podniósł E. Wengerek, postulując niedopuszczalność dowodów z dokumentów i przedmiotów, których przeprowadzenie mogłoby narazić posiadacza lub jego bliskich na hańbę, w odwołaniu do przepisów o ochronie dóbr osobistych (art. 23 i 24 k.c.⁹)¹⁰. Problem ten był następnie badany przez F. Zedlera, przy czym jego rozważania odznaczały się znacznym stopniem kazuistyki i ograniczały się jedynie do przepisów ustawowych¹¹. Do regulacji konstytucyjnych sięgnęła A. Laskowska, która zakaz korzystania z dowodów sprzecznych z prawem uzasadniła prawem do integralności psychicznej i fizycznej jednostki, jej prawem do prywatności, wskazując na normy konwencyjne oraz art. 40, 41, 49 i 50 Konstytucji¹². Formułowano także tezy o bezwzględnym zakazie dopuszczania dowodów

9 Ustawa z dn. 23 IV 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2017, poz. 459 tekst. jedn. ze zm., dalej: „k.c.”

10 Zob. E. Wengerek, *Korzystanie w postępowaniu cywilnym ze środków dowodowych uzyskanych sprzecznie z prawem*, „Państwo i Prawo” 1977, nr 2, s. 40. Szczegółowe omówienie głosów doktryny i ewolucji orzecznictwa przekracza ramy niniejszego opracowania.

11 Zob. F. Zedler, *Dopuszczalność dowodu z taśmy magnetofonowej w postępowaniu cywilnym*, w: *Proces i Prawo. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Józefa Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Wrocław 1989, s. 539 i n. Podobnie kazuistyczne i oparte jedynie na regulacjach ustawowych były rozważania zawarte w: M. Krakowiak, *Potajemne nagranie na taśmę w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 24, s. 1250; W. Nartowski, *Drzewo zatrute, owoc niekoniecznie*, „Rzeczpospolita” z dn. 17 X 2011 r., nr 242; H. Pierzkowski, *Metodyka pracy sędziego*, Warszawa 2011, s. 455 i n.

12 Zob. A. Laskowska, *Dowody w postępowaniu cywilnym uzyskane sprzecznie z prawem*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 12, s. 96.

pozyskanych sprzecznie z prawem¹³. Prób szerszej analizy problemu, z częściowym wykorzystaniem argumentacji konstytucyjnej, dokonali także D. Korszeń¹⁴, T. Iwanicki¹⁵ oraz B. Karolczyk¹⁶, opowiadając się za brakiem ogólnego zakazu dopuszczania dowodów pozyskanych z naruszeniem prawa.

3.2. Orzecznictwo

Uwagi doktryny były formułowane na gruncie pojawiających się orzeczeń, w których sądy cywilne odmawiały przeprowadzania dowodów, uzasadniając to „nielegalnym” źródłem ich pochodzenia. Początkowo, w celu uzasadnienia odmowy przeprowadzenia zaoferowanego przez stronę dowodu, orzecznictwo sięgało do sprzeczności z zasadami współżycia społecznego¹⁷, następnie do przepisów konstytucyjnych (art. 49 Konstytucji – ochrona tajemnicy komunikowania się)¹⁸. Później judykatura dostrzegła, że problem polega na kolizji konstytucyjnego prawa do sądu, wynikającego z art. 45 Konstytucji, z innymi konstytucyjnie chronionymi prawami i wolnościami. Wskazano, że w zasadzie nie da się sformułować ogólnej dyrektywy rozstrzygnięcia o pierwszeństwie tych zasad, a w przypadku ich kolizji w każdej sprawie należy analizować *in concreto*, której wartości konstytucyjnej dać pierwszeństwo¹⁹.

13 Tak Ł. Błaszczak, *Metodologiczne podstawy teorii dowodów w postępowaniu cywilnym*, w: *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 37 i n.; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 77 i n.

14 Zob. D. Korszeń, *Zakres zakazu przeprowadzania w postępowaniu cywilnym dowodów nielegalnych (bezprawnych)*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 1, s. 4–19.

15 Zob. T. Iwanicki, *Możliwość wykorzystania „dowodów nielegalnych” w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa oraz doktryny*, „Palestra” 2016, nr 5, s. 20–24.

16 Zob. B. Karolczyk, *Dopuszczalność „dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa” w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr IV, s. 88–106.

17 Wyrok SA w Warszawie z 6 VII 1999 r., I ACa 380/99, OSA 2001, nr 4, poz. 21. W mojej ocenie stosowanie klauzuli generalnej prawa materialnego do uprawnień procesowych jest wątpliwe.

18 Wyrok SA w Poznaniu z 10 I 2008 r., I ACa 1057/07, OSA 2009, nr 11, poz. 35.

19 Wyrok SA w Białymstoku z 31 XII 2012 r., I ACa 504/11, OSAB 2013, nr 1, s. 17. Tutaj konflikt dotyczył prawa do sądu wynikającego z art. 45 Konstytucji oraz ochrony tajemnicy komunikowania się – art. 49 Konstytucji.

Myśl tę rozwinął Sąd Najwyższy, uznając, że w przypadku stwierdzenia, że sposób pozyskania lub treść dowodu godzą w konstytucyjnie gwarantowane prawo (tutaj: prawo do prywatności wywodzone z art. 47 Konstytucji), sąd powinien rozważyć, czy naruszenie tego prawa nie znajduje uzasadnienia w potrzebie zapewnienia innej osobie prawa do sądu. Finalnie przyznano pierwszeństwo temu prawu, wskazując „na specyficzny stan faktyczny, w którym powód dochodzi ochrony swoich praw, naruszonych przestępczym działaniem osób bliskich, które wykorzystała na jego szkodę dostęp do jego majątku, uzyskany w ramach sprawowania opieki nad osieroconym bratankiem”, co zdaniem Sądu Najwyższego „przemawia za przyznaniem znaczącej wagi prawu powoda do sprawiedliwego procesu”²⁰.

W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy skorzystał z metody rozstrzygania konfliktu normatywnego wypracowanej na gruncie teorii prawa i orzecznictwa konstytucyjnego (choć nie określił jej mianem „mechanizmu ważenia zasad”). Wskazał także na horyzontalny²¹ skutek konstytucyjnych praw i wolności – co z kolei jest przedmiotem żywego zainteresowania nauki prawa konstytucyjnego²².

W dalszej części artykułu zostanie przybliżony mechanizm ważenia zasad oraz pokazane będzie, w jaki sposób może on być stosowany do rozstrzygania konfliktu między prawem do sądu a innymi konstytucyjnie chronionymi wolnościami przy rozważaniu dopuszczalności dowodu pozyskanego w sposób sprzeczny z prawem. Zostaną również zrekonstruowane konstytucyjnie określone zasady dokonywania takiego ważenia.

3.3. Ważenie zasad według R. Alexy’ego

W modelu ważenia zasad opracowanym przez R. Alexy’ego punktem wyjścia jest podział norm prawnych na zasady i reguły. Jeśli chodzi o reguły, to mogą one zostać spełnione albo nie – *tertium non datur*. Jednak w analizowanym przypadku praw i wolności konstytucyjnych mamy do czynienia z normami-zasadami, które mają charakter optymalizacyjny i nakazują dążenie do osiągnięcia pożądanego stanu

20 Wyrok SN z 22 IV 2016 r., II CSK 478/15, Legalis nr 1482778.

21 To jest: na linii jednostka–jednostka, a nie państwo–jednostka.

22 Zob. np. M. Florczak-Wątor, *Horyzontalny wymiar praw konstytucyjnych*, Kraków 2014.

rzeczy w możliwie (prawnie i faktycznie) maksymalnym stopniu²³, przy czym prawne granice ich realizacji wyznaczają inne obowiązujące reguły i zasady²⁴.

Zróznicowanie pomiędzy zasadami i regułami najdobitniej uwidacznia się w przypadku konfliktu norm. Jeżeli dwie reguły pozostają w konflikcie, to konflikt ten można rozwiązać tylko w ten sposób, że jedną z tych reguł uznaje się za nieobowiązującą, a tym samym wyklucza się ją z porządku prawnego; ewentualnie stwierdza się, że jedna z tych reguł jest wyjątkiem od drugiej. Zatem konflikt pomiędzy regułami rozwiązuje się zazwyczaj w sferze obowiązywania. Całkowicie odmiennie przedstawia się natomiast rozwiązanie konfliktu zachodzącego pomiędzy zasadami. Jedna z pozostających w konflikcie zasad w określonych warunkach ma pierwszeństwo nad drugą. To nie oznacza jednak, że drugą zasadę uznaje się za nieobowiązującą, gdyż w innych warunkach właśnie tej drugiej zasadzie można przyznać pierwszeństwo. Zatem zasada, której odmówiono pierwszeństwa, pozostaje w porządku prawnym. Jak twierdzi Alexy, nie można ustalić abstrakcyjnej relacji pierwszeństwa, gdyż może ono zostać ustalone tylko w odniesieniu do pewnego stanu faktycznego²⁵.

Jakkolwiek teoria R. Alexy'ego została wypracowana w oparciu o orzecznictwo konstytucyjne, to jest to dokładnie ten sam wniosek, do którego doszły sądy w dwóch ostatnich cytowanych orzeczeniach w sprawach cywilnych²⁶, pośrednio także z tego powodu, że ich argumentacja dotyczyła sfery konstytucyjnej.

W konkretnym stanie faktycznym, rozstrzygając o pierwszeństwie którejś z kolidujących zasad, sądy dokonują porównania ich istotności i na tej podstawie przyznają którejś z zasad priorytet, poprzez jej zrealizowanie w większym stopniu i ograniczenie stosowania zasady konkurencyjnej, co również doskonale wpisuje się w teorię R. Alexy'ego dotyczącą ważenia

23 W tym też znaczeniu w dalszej części pracy będę używał terminu „zasada”.

24 Zob. R. Alexy, *Teoria praw podstawowych*, tłum. B. Kwiatkowska, J. Zajadło, Warszawa 2010, s. 75–78.

25 M. Araszkiwicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria praw podstawowych Roberta Alexy'ego*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 3/104, s. 117.

26 Wyrok SA w Białymstoku z 31 XII 2012 r., I ACa 504/11, OSAB 2013, nr 1, s. 17 oraz wyrok SN z 22 IV 2016 r., II CSK 478/15, Legalis nr 1482778.

zasad w przypadku praw podstawowych²⁷. W uogólnieniu sprowadza się ona do mechanizmu, w którym „w im wyższym stopniu jedna zasada została niespełniona lub naruszona, tym ważniejsze musi być spełnienie innej”²⁸. Wskazuje się, że argumenty wykorzystywane podczas ważenia zasad są „zarówno natury empirycznej, jak i normatywnej” (niewartościujące), także przy zastosowaniu wartościowań²⁹.

Wydaje się nawet, że z uwagi na powiązanie ważenia z konkretnym stanem faktycznym sprawy rozpoznawanej przez sąd, gdzie w uzasadnieniu orzeczenia racje stojące za szerszą realizacją jednej z konkurujących zasad, warunkowaną okolicznościami sprawy, mogą być przedstawione w sposób bardziej wyrazisty, mechanizm ten jest mniej podatny na zarzut uznaniowości niż w przypadku abstrakcyjnej kontroli norm generalnych³⁰.

4. Ważenie zasad odnośnie do dopuszczalności dowodów w procesie cywilnym na gruncie przepisów Konstytucji RP

4.1. Ważenie zasad a bezpośrednie stosowanie Konstytucji

Kolizja praw konstytucyjnych jest zjawiskiem wpisanym w istotę ich funkcjonowania³¹. Zazwyczaj ważenia zasad konstytucyjnych dokonuje w sposób abstrakcyjny ustawodawca. Jednak jak już zauważyliśmy, w Kodeksie postępowania cywilnego brak jest ogólnego unormowania ograniczeń dowodowych. Rozważanie przez sąd w postępowaniu cywilnym dopuszczalności danego dowodu z uwagi na konflikt norm konstytucyjnych jest w istocie współstosowaniem Konstytucji z normami ustawowymi, do czego upoważnia i zobowiązuje organy stosujące prawo art. 8 ust. 2 Konstytucji, nakazujący jej bezpośrednie stosowanie. Wymaga to świadomości, że system prawa to złożony wewnętrznie mechanizm³², spajany przez normy konstytucyjne, które nadają mu aksjologiczną spójność, przez

27 Zob. M. Araszkiewicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria...*, s. 118.

28 M. Araszkiewicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria...*, s. 119.

29 Zob. M. Araszkiewicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria...*, s. 119.

30 Zob. M. Araszkiewicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria...*, s. 118.

31 Zob. M. Florczak-Wątor, *Horyzontalny...*, s. 214.

32 Zob. E. Łętowska, *Sugestie dla mego librecisty (wykład w czasie uroczystości przyznania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego, 24.06.2016 r.)*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 9, s. 114–123.

co muszą być brane pod uwagę przy stosowaniu norm ustanowionych aktami niższej rangi. W warunkach bezpośredniej stosowalności norm Konstytucji nieporozumieniem by było uznawanie odseparowanych z całego systemu prawa pojedynczych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, pozwalających na zgłoszenie dowodu, jako przesądających o zupełnej swobodzie w zakresie źródeł i treści dowodów w postępowaniu cywilnym; to samo odnosi się do wyrwanego z kontekstu całej Konstytucji przepisu art. 45³³.

Jak wskazuje A. Grabowski, gdy traktujemy system prawa jako spójną całość przenikniętą zasadami konstytucyjnymi, to „[w]ażenie zasad jest podstawowym typem rozumowania prawniczego, ważniejszym od syllogistycznych rozumowań subsumpcyjnych i rozumowań z analogii”³⁴. Specyfika procesu interpretacji polega tu – poza samym ważeniem – na pojmowaniu Konstytucji jako zbioru wartości w tzw. modelu aksjologicznym³⁵. Ponieważ wartości te mają zarazem postać norm prawnych, zaletą tego rodzaju interpretacji jest, po pierwsze, danie sądom narzędzia do posługiwania się konstytucyjną aksjologią przy rozstrzygnięciu o pierwszeństwie kolidujących praw i wolności, a po drugie – ochrona procesu uzasadnienia rozstrzygnięć sądowych przed zarzutem uznaniowości czy prawotwórczości, ponieważ podstawą wnioskania są normy prawne zawarte w Konstytucji³⁶. Co więcej, interpretacja ważeniowa sprawdza się właśnie w przypadkach trudnych, które przeważnie mają naturę moralną lub polityczną³⁷ – a takimi z reguły będą sytuacje, w których sąd musi analizować dopuszczalność dowodu w kontekście kolizji norm konstytucyjnych – właśnie dlatego, że pozwala sądowi uniknąć

33 Jak się wydaje, błąd ten popełniają: B. Karolczyk, *Dopuszczalność...*, s. 94 i n. (autor ten także błędnie twierdzi, że „monopol na rozstrzyganie w drodze ustawy konfliktów wartości chronionych przez Konstytucję mają Sejm i Senat” – B. Karolczyk, *Dopuszczalność...*, s. 97); R. Rykowski, *Słodkie owoce zatrutego drzewa*, < <http://www.kancelaria.lex.pl/czytaj/-/artykul/slodkie-owoce-zatrutego-drzewa> >.

34 A. Grabowski, *Teoria konstytucyjnego państwa prawa i jej wpływ na argumentację prawniczą*, w: *Demokratyczne państwo prawa. Zagadnienia wybrane*, red. M. Aleksandrowicz, A. Jamróż, L. Jamróż, Białystok 2014, s. 68.

35 Zob. A. Grabowski, *Teoria...*, s. 69.

36 Zob. A. Grabowski, *Teoria...*, s. 69.

37 Zob. A. Grabowski, *Teoria...*, s. 69.

suchego formalizmu³⁸ i sięgnąć do aksjologii konstytucyjnej³⁹. Tak też uczyniły sądy w dwóch ostatnich omawianych orzeczeniach.

Warto podkreślić, że zastosowana metoda wykładni nie jest żadnym ewenementem w orzecznictwie Sądu Najwyższego, gdyż ważenie zasad, które jest elementem zastosowania testu proporcjonalności *sensu stricto* (o czym niżej), można odnaleźć również w innych orzeczeniach, także w odniesieniu do norm materialnoprawnych⁴⁰.

4.2. Test proporcjonalności w ważeniu zasad⁴¹

Chociaż R. Alexy sformułował wytyczne nadawania poszczególnym wartościom wag i dokonywania operacji arytmetycznej (wedle „formuły ważenia”), w wyniku której możliwe byłoby wyprowadzenie wyniku takiego ważenia polegającego na wskazaniu zasady, której należy dać pierwszeństwo, to koncepcja ta spotkała się ze słuszną krytyką, ponieważ nie prowadzi do racjonalnie weryfikowalnych rozstrzygnięć⁴². Ponadto sąd oceniający dopuszczalność dowodu i ważący w tym celu zasady konstytucyjne zgodnie z art. 7 Konstytucji musi opierać swe rozstrzygnięcie na normach prawnych. Takie normy zawiera Konstytucja w art. 31 ust. 3, który ustanawia zasadę („test”) proporcjonalności w odniesieniu do oceny

38 Zob. np. M. Matczak, *Summa iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa*, Warszawa 2007.

39 Zob. M. Florczak-Wątor, *Horyzontalny...*, s. 221.

40 Np. wyrok SN z 24 I 2008 r., I CSK 341/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 45; postanowienie SN z 11 X 2013 r., I CSK 697/12, OSNC 2014, nr 1, poz. 9 oraz uchwała SN z 13 VIII 2013 r., III CZP 21/13, OSNC 2014, nr 1, poz. 1. Zob. J. Podkowik, *Problem horyzontalnego działania praw jednostki w orzecznictwie sądów w sprawach cywilnych*, w: *Sądy i trybunały wobec problemu horyzontalnego działania praw jednostki*, red. M. Florczak-Wątor, Kraków 2015, s. 108–111.

41 Pomijam tutaj wyrażone w art. 31. ust. 3 Konstytucji przesłanki: konieczności w demokratycznym państwie, bezpieczeństwa państwa, ochrony środowiska, ochrony zdrowia oraz zakazu naruszania istoty wolności i praw. Dyrektywy te są skierowane do ustawodawcy i mało prawdopodobne jest, aby musiały być analizowane przez sąd w momencie podejmowania decyzji o dopuszczeniu dowodu. Gdyby jednak taka konieczność nastąpiła, sąd może w tym zakresie inspirować się orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego i dorobkiem doktryny prawa konstytucyjnego. Co się zaś tyczy przesłanek ochrony moralności publicznej oraz ochrony porządku publicznego, to regulacje Kodeksu postępowania cywilnego chronią te wartości, przewidując możliwość rozpoznania sprawy przy drzwiach zamkniętych (art. 153 k.p.c.).

42 Zob. M. Araszkiewicz, T. Gizbert-Studnicki, *Teoria...*, s. 124.

konstytucyjności ograniczania konstytucyjnych praw i wolności⁴³. Wyjaśnić przy tym należy, że jakkolwiek w pierwszej kolejności zasada proporcjonalności adresowana jest do ustawodawcy⁴⁴, to w sytuacji, gdy ustawodawca tego nie uczynił w sposób abstrakcyjny (a tak jest przecież na gruncie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w przypadku kolizji prawa do sądu z innymi wartościami konstytucyjnymi w ramach prawa dowodzenia), test proporcjonalności będzie służył *in concreto* do wyważenia kolidujących zasad konstytucyjnych przez sąd⁴⁵.

Warunek proporcjonalności Konstytucja wyraża za pomocą wskaźnika modalnego „konieczne”, użytego w odniesieniu do ograniczenia prawa czy wolności. W tym zakresie należy sięgnąć do bogatego dorobku orzeczniczego Trybunału Konstytucyjnego i przystosować zawarte w nim tezy, wyrażone na gruncie abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności norm, do ważenia zasad, dotyczącego rozważania dopuszczalności dowodu godzącego w konstytucyjną wartość, wolność lub prawo⁴⁶. Sąd w takiej sytuacji będzie musiał wziąć pod uwagę:

- 1) czy dowód jest przydatny, tzn. czy może dowieść faktu istotnego dla wydania rozstrzygnięcia (art. 227 k.p.c.);
- 2) czy dowód jest niezbędny dla wykazania danego faktu, tzn. czy nie ma dostępnych innych środków dowodowych zdalnych do wykazania tego samego faktu, względnie – czy nie działają w sposób wystarczający domniemania prawne albo reguły procesu (np. niezaprzeczenie twierdzenia przez stronę przeciwną, przyznanie faktu);
- 3) czy dopuszczenie danego dowodu i przyznanie w ten sposób prymatu prawu dowodzenia jako składnikowi prawa do sądu stoi we właściwej

43 Nie ma przy tym znaczenia, czy „ważona” zasada wyrażona została w treści przepisu Konstytucji, który przewiduje ograniczenia danego prawa czy wolności, w drodze ustawy albo w ustawie. Takie dodatkowe obostrzenie stosuje się kumulatywnie z przesłankami określonymi w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Należy jednak zaznaczyć, że istnieją poglądy odmienne. Zob. K. Grzegorzczak, K. Weitz, w: *Konstytucja RP...*, s. 774.

44 Art. 31 ust. 3 Konstytucji: „[...] ograniczenia w zakresie konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie [...]”.

45 Zob. L. Bosek, M. Szydło, w: *Konstytucja RP...*, s. 775.

46 Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że o takim proporcjonalnym ograniczeniu można mówić, jeśli: „1) środki zastosowane przez prawodawcę muszą być w stanie doprowadzić do zamierzonych celów; 2) muszą one być niezbędne dla ochrony interesu, z którym są powiązane; 3) ich efekty muszą pozostawać w proporcji do ciężarów nakładanych na obywatela” – wyrok TK z 9 VI 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50.

proporcji w stosunku do czynionego tym samym ograniczenia prawa lub wolności innego podmiotu (proporcjonalność *sensu stricto*). Wy-móg ten nakazuje:

[...] wyważyć i zbalansować ze sobą wchodzące w grę wartości, uwzględniając przy tym ich specyfikę, jak też cały pozostały kontekst aksjologiczny Konstytucji RP (tzn. inne wartości konstytucyjnie chro-nione), a także cechy specyficzne tych stanów faktycznych, w których dany środek ingerencyjny ma lub będzie miał zastosowanie⁴⁷.

Jak podaje M. Florczak-Wątor:

[...] zasada proporcjonalności *sensu stricto* określa [...] sposób in-gerencji w stosunki horyzontalne, wskazując, że państwo [w tym przypadku sąd – przyp. M.K.] nie może pozbawić jednego podmiotu tych stosunków przysługujących mu praw konstytucyjnych po to, aby umożliwić realizację praw konstytucyjnych przez inny podmiot⁴⁸, lecz musi wyważyć ich konkurencyjne interesy⁴⁹.

Tak jak w orzecznictwie konstytucyjnym, tak samo przy wazeniu za-sad przez sąd dopuszczający dowód potencjalnie zagrażający prawom czy wolnościom konstytucyjnym – ten właśnie element będzie najtrud-niejszy w procesie wazenia i uzasadniania decyzji sądu, ponieważ Kon-stitucja nie ustanawia abstrakcyjnej hierarchii chronionych przez siebie praw i wolności⁵⁰. Jednak – w przeciwieństwie do abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności norm – na gruncie decyzji procesowej sądu będziemy

47 L. Bosek, M. Szydło, w: *Konstytucja RP...*, s. 789–790.

48 Dlatego nie można zasadnie twierdzić, że prawo dowodzenia, jako emanacja prawa do sądu, nie doznaje nigdy ograniczeń.

49 M. Florczak-Wątor, *Rola sądów i trybunałów w kształtowaniu koncepcji horyzontalnego dzia-łania praw jednostki*, w: *Sądy i trybunały wobec problemu horyzontalnego działania praw jed-nostki*, red. M. Florczak-Wątor, Kraków 2015, s. 28.

50 W literaturze wyrażono pogląd, że w przypadku kolizji wolności z prawem podmiotowym do-mniemanie pierwszeństwa przynależy wolności. Tak J. Podkowik, *Problem...*, s. 113. Moim zdaniem na gruncie rozpoznawania konkretnych stanów faktycznych jest to pogląd kontrower-syjny, ponieważ rezultat wazenia zawsze będzie wynikał z konkretnego stanu faktycznego. Także w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego można niekiedy znaleźć fragmenty wskazujące na abstrakcyjnie większą doniosłość jednych praw względem drugich – np. poszanowanie pry-watności mieszkania w zestawieniu z tajemnicą korespondencji. Zob. wyrok TK z 12 XII 2005 r., K 32/04, OTK 2005, seria A, nr 11, poz. 132, pkt 3.2 uzasadnienia.

mieli do czynienia z konkretną sytuacją faktyczną stron postępowania, która najprawdopodobniej ułatwi sądowi skonfrontowanie prawa do sądu i konstytucyjnego prawa lub wolności z drugiej strony, a w konsekwencji wskaże na właściwy wynik ważenia przy odwołaniu się do aksjologii konstytucyjnej. W każdym wypadku proces i wynik takiego ważenia powinien być racjonalnie uzasadniony⁵¹.

4.3. Warunek rangi konstytucyjnej ważonych zasad

Należy podkreślić, że omawiane ważenie zasad dotyczy konstytucyjnego prawa do sądu, które obejmuje – jak wyżej wskazano – możliwość przedstawiania przez stronę w procesie kontradiktoryjnym dowodów nakierowanych na dotarcie do prawdy materialnej i uzyskanie m.in. dzięki temu sprawiedliwego rozstrzygnięcia. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji warunkiem dopuszczalności ograniczania każdego prawa rangi konstytucyjnej jest przeciwstawienie mu innej wartości, wolności lub prawa również o randze konstytucyjnej⁵². Prowadzi to do dwóch wniosków: po pierwsze konstytucyjna ranga przeciwstawionej prawu do sądu zasady jest warunkiem *sine qua non* przystąpienia do rozważania możliwości uznania dowodu za niedopuszczalny; po drugie prawo do sądu, jako zasada konstytucyjna, nie może być ograniczone poprzez przeciwstawienie mu wartości, wolności lub prawa, które nie ma rangi konstytucyjnej, przy czym dotyczy to zarówno krajowego prawa stanowionego, jak i norm prawa międzynarodowego i ponadnarodowego.

5. Zasada legalizmu

Zgodnie z art. 7 Konstytucji: „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”. W kontekście działań sądu oznacza to, że czynności dopuszczania i przeprowadzania dowodu muszą odpowiadać regulacjom prawnym, w szczególności procesowym. Zasada legalizmu nie jest skierowana do podmiotów prywatnych, które korzystają z wolności działania

51 Zob. L. Bosek, M. Szydło, w: *Konstytucja RP...*, s. 799–807.

52 Zob. L. Bosek, M. Szydło, w: *Konstytucja RP...*, s. 799–807.

w zakresie, w jakim prawo ich nie ogranicza⁵³. Zasada legalizmu nie odnosi się więc do etapu pozyskiwania dowodów przez strony będące podmiotami prywatnymi, co powoduje, że sąd może rozważyć dopuszczenie wnioskowanego przez podmiot prywatny dowodu, co do którego zachodzi wątpliwość, czy został pozyskany zgodnie z obowiązującym prawem⁵⁴.

Inaczej będzie się kształtowała kwestia ograniczeń dowodowych związanych ze sposobem pozyskania dowodu, jeśli pozyskiwany jest on przez sąd z urzędu lub przez stronę będącą podmiotem publicznym⁵⁵ (a więc także prokuratora, który wstąpiłby do procesu). Z uwagi na związanie organu władzy publicznej (na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego: sądu, prokuratora, podmiotu publicznego jako strony) zasadą legalizmu, która jest zasadą konstytucyjną, ujawnienie okoliczności bezprawności pozyskania dowodu zawsze będzie prowadzić do jego niedopuszczalności, bez względu na to, czy treść lub sposób pozyskania dowodu narusza normy konstytucyjne, czy też normy niższego rzędu. Organ władzy publicznej, w przeciwieństwie do podmiotów prywatnych, nie jest beneficjentem prawa do sądu określonego w art. 45 Konstytucji⁵⁶. Nie ma przy tym znaczenia ewentualna okoliczność, że dowód zostałby pozyskany poza procesem przez inny organ niż sąd, ponieważ zarówno organ pozyskujący, jak i sąd są emanacją tego samego państwa (władzy publicznej), a dopuszczenie dowodu godziłoby w zasadę państwa prawnego (art. 2 Konstytucji)

53 Zob. P. Sarnecki, w: „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego” 1995, nr 13, s. 53: „Działanie organów władzy polegające na przestrzeganiu prawa polega na działaniu na podstawie prawa. Nie można mylić przestrzegania prawa przez obywateli. Obywatele mają jedynie obowiązek nienaruszania prawa. Organy państwowe muszą natomiast wykazać się czymś więcej, legitymacją, podstawą ustawową do działania. Od organów państwowych wymaga się czegoś więcej niż od obywateli”.

54 Jak słusznie zwraca uwagę B. Karolczyk, nie jest to legitymizowanie przez sąd bezprawnego działania strony na etapie pozyskiwania dowodu i nie zwalnia to tej strony z ryzyka poniesienia ewentualnych sankcji za naruszenie prawa. Zob. B. Karolczyk, *Dopuszczalność...*, s. 97. Inną kwestią jest to, czy organ stosujący sankcję powinien rozważyć, czy pozyskanie dowodu było motywowane wykazaniem prawdy przed sądem.

55 Przez co rozumieć należy także jednostki organizacyjne Skarbu Państwa i wszystkie podmioty publicznoprawne objęte konstytucyjnym sformułowaniem „organy władzy publicznej”, które jest pojęciem szerszym, dotyczącym każdej instytucji, której powierzono wykonywanie władzy publicznej.

56 Zob. M. Florczak-Wątor, *Horyzontalny...*, s. 35.

i wywodzoną z niej zasadę ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa⁵⁷.

W tej sytuacji można sięgać w szerszym stopniu do dorobku doktryny i orzecznictwa w sprawach karnych⁵⁸, oczywiście z wyłączeniem wysoce kontrowersyjnych⁵⁹, godzących w zasadę legalizmu i rodzących istotne wątpliwości co do zgodności z Konstytucją regulacji dopuszczających tzw. owoce zatrutego drzewa⁶⁰.

6. Kwestie proceduralne

6.1. Ciężar wykazania przesłanek wskazujących na niedopuszczalność dowodu

Jeżeli dowód oferuje sądowi strona będąca podmiotem prywatnym, ciężar wykazania przesłanek wskazujących na niedopuszczalność dowodu spoczywa na tej stronie, która zarzut taki podnosi, zgodnie z ogólną zasadą rozkładu ciężaru dowodu określoną w art. 6 k.c. Należy tu także postulować podejmowanie przez sąd czynności sprawdzających, jeśli w sprawie pojawi się uzasadniona wątpliwość co do nielegalności pozyskania dowodu.

Inaczej będzie się przedstawiać kwestia wykazania legalności lub nielegalności dowodu wnioskowanego przez podmiot publiczny, gdy zostanie to podniesione przez inną stronę. Wydaje się, że nie będzie tu działać reguła określona w art. 6 k.c., ponieważ przepis ten jest regulacją ustawową, natomiast zasada legalizmu jest zasadą konstytucyjną, zgodnie z którą to podmiot publiczny powinien wykazywać (także wobec sądu i innych stron postępowania), że działa na podstawie i w granicach prawa. Na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego, poza przepisami

57 Dobitnie ujął to J. Zimmermann, pisząc, że: „[...] zasada praworządności jest podstawową zasadą postępowania w państwie prawa, a chociaż inne zasady mają również niezaprzeczalne znaczenie, to jednak jeżeli stan faktyczny sprawy ustawi jakąś z tych zasad w opozycji do zasady legalności, ta ostatnia powinna mieć pierwszeństwo” – J. Zimmermann, *Głosa do wyroku SN z 23 VII 1992 r., III ARN 40/92*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 8, s. 116 i n.

58 Zob. np.: postanowienie SN z 30 XI 2010 r., III KK 152/10, OSNKW 2011, nr 1, poz. 8; wyrok SA we Wrocławiu z 11 IX 2013 r., II Aka 249/13, Legalis nr 999563; wyrok SA w Rzeszowie z 17 XII 2015 r., II Aka 61/15, Legalis nr 1399165.

59 Por. A. Rychlewska, *O przepisie art. 168a k.p.k. jako przyzwoleniu na korzystanie w ramach procesu karnego z dowodów zdobytych w sposób nielegalny*, „Palestra” 2016, nr 5, s. 11–18.

60 Obecnie obowiązujący art. 168a k.p.k.

o dokumentach urzędowych, trudno też doszukiwać się podstaw do formułowania domniemania (prawnego czy faktycznego) zgodnego z prawem działania organów władz⁶¹. Wydaje się zatem, że niewykazanie, w odpowiedzi na zarzut, przez podmiot publiczny legalności pozyskania dowodu skutkować powinno uznaniem przez sąd niedopuszczalności tego dowodu, z powołaniem się na naruszenie art. 7 Konstytucji.

6.2. Moment podjęcia decyzji o wazeniu zasad

Jeżeli już na początku postępowania dowodowego z okoliczności sprawy wynika, że oferowany dowód został pozyskany z naruszeniem prawa, sąd winien dokonać wyżej opisanego wazenia na tym etapie sprawy, o ile dowód oferuje strona niebędąca organem władzy publicznej. Wynik wazenia przesądzi o tym, czy postanowieniem wydanym na podstawie art. 236 k.p.c. sąd dowód dopuści, czy też odmówi jego przeprowadzenia⁶². Jeżeli dowód pozyskany z naruszeniem prawa zaofერuje strona będąca podmiotem publicznym, sąd winien odmówić przeprowadzenia dowodu z uwagi na jego sprzeczność z art. 7 Konstytucji.

Jak słusznie zauważył T. Iwanicki, w momencie wydawania postanowienia o dopuszczeniu dowodu trudno spodziewać się, aby strona oferująca dowód sądowi przyznała się do jego nielegalnego pozyskania. Jeśli przekonanie o pozyskaniu dowodu z naruszeniem prawa sąd powzięłby po wydaniu takiego postanowienia, powinien ponownie dokonać wnioskowań opisanych w poprzednim akapicie i zależnie od ich wyniku rozważyć uchylenie lub zmianę postanowienia dowodowego, w myśl art. 240 § 1 k.p.c.⁶³ Niewykluczone także jest to, że zmiana lub uchylenie postanowienia dowodowego może nastąpić po przeprowadzeniu części lub

61 Por. P. Tuleja, w: *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. L. Bosek, M. Safjan, Warszawa 2016, s. 305–307. Wyrażono tam pogląd o istnieniu ogólnego, choć obalalnego domniemania legalności działania organów władz publicznych, ale z kontekstu wynika, że domniemanie to wiązać należy jedynie z działalnością prawotwórczą władz publicznych, orzeczeniami sądów i decyzjami administracyjnymi.

62 Co do odmowy dopuszczenia dowodu istnieje także pogląd przeciwny – w wyroku z 2 VII 2009 r., I UK 37/09 (Legalis nr 273940) Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd nie ma obowiązku wydania negatywnego postanowienia o odmowie przeprowadzenia zawnioskowanego dowodu. Moim zdaniem w takim wypadku sąd winien uzasadnić odmowę przeprowadzenia dowodu w orzeczeniu merytorycznie kończącym sprawę w danej instancji.

63 Zob. T. Iwanicki, *Możliwość...*, s. 28 i n.

całości pozostałych dowodów, jeśli ujawnione w ten sposób okoliczności, w przekonaniu sądu, będą mieć wpływ na inny rozkład wag w procesie ważenia zasady prawa do sądu z innymi konstytucyjnymi zasadami (prawami, wolnościami, wartościami).

6.3. Zaskarżalność

Wyżej wymienione postanowienia dowodowe są niezaskarżalne, jednakże odmowa przeprowadzenia dowodu lub jego dopuszczenie mogą być kwestionowane w apelacji lub innych środkach odwoławczych, gdzie stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji, w myśl przepisu art. 380 k.p.c., który stanowi, że „sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje również te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy”, co powinno być poprzedzone złożeniem przez stronę zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c.⁶⁴

7. Podsumowanie

W toku ewolucji orzecznictwa Sąd Najwyższy i sądy powszechne wykształciły formułę badania dopuszczalności dowodu w sprawach rozpoznawanych na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego odpowiadającą mechanizmowi ważenia zasad wypracowanemu przez teorię prawa na gruncie orzecznictwa konstytucyjnego. Jest to o tyle zrozumiałe i godne aprobaty, że wnioski dokonywane przez sądy rozpatrujące dopuszczalność dowodu pozyskanego sprzecznie z prawem odnoszą się do sfery konstytucyjnych praw i wolności. Jak się wydaje, jest to także przejaw postępującej konstytucjonalizacji porządku prawnego, polegającej na przenikaniu norm i wartości zapisanych w Konstytucji do praktyki orzeczniczej sądów, do czego zobowiązuje je treść art. 8 ust. 2 Konstytucji. Pozwala to także sądom wyjść poza sferę czystego pozytywistycznego formalizmu i sięgnąć w podejmowaniu

64 Trzeba jednak zaznaczyć, że w wyroku z 24 IX 2010 r., IV CSK 185/09 (OSNC 2010 – zb. dodatkowy, nr B, poz. 65) Sąd Najwyższy uznał, że jeśli sąd nie wyda postanowienia o oddaleniu wniosków dowodowych, strona nie ma obowiązku składania zastrzeżenia z art. 162 k.p.c. w celu skutecznego powoływania się w dalszym toku postępowania na zarzuty z tym związane.

i uzasadnianiu decyzji procesowych do sfery wartości, które wynikają z regulacji konstytucyjnych.

Ważenie zasad konstytucyjnych przy podejmowaniu decyzji o dopuszczeniu dowodu pozyskanego sprzecznie z prawem, polegające na uznaniu, że na gruncie postępowania dowodowego dowód taki może być legitymizowany realizacją konstytucyjnego prawa do sądu, pozwala uniknąć paradoksu⁶⁵, gdy sąd w przewidzianej prawem procedurze miałby dopuszczać i analizować dowód „nielegalny”.

Norms of the Constitution as a source of limitations of evidence in civil procedure

The right to prove the truth in the court is the implementation of the constitutional right to a fair trial. Polish Code of Civil Procedure does not contain a general regulation concerning the restrictions on admissibility of evidence in the context of the legality of its acquisition. Courts invented the method of assessing the admissibility of evidence, confronting the right to a fair trial with another constitutional value that has been violated by the producing of evidence. While exercising this method, courts use a weighing mechanism similar to the Alexy's model of balancing of principles. On the ground of the Polish Constitution, within this mechanism, the proportionality test should be used, and the principle of legalism of the actions of the State should be taken into account. This means that the court should not allow for the inclusion of evidence collected with violation of the law by public authority, because the state authorities do not have the constitutional right to a fair trial to justify the violation. Furthermore, this method allows the courts to settle a collision of values based on the axiology contained in the norms of the Polish Constitution.

Keywords: admissibility of evidence, right to fair trial, balancing of principles

Marcin Krzemiński – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, radca prawny

65 Jakkolwiek wydaje się on pozorny.

Bibliografia

- „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego” 1995, nr 13.
- Alexy R., *Teoria praw podstawowych*, tłum. B. Kwiatkowska, J. Zajadło, Warszawa 2010.
- Araszkiewicz M., Gizbert-Studnicki T., *Teoria praw podstawowych Roberta Alexy’ego*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 3/104.
- Błaszczak Ł., *Metodologiczne podstawy teorii dowodów w postępowaniu cywilnym*, w: *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010.
- Florczak-Wątor M., *Horyzontalny wymiar praw konstytucyjnych*, Kraków 2014.
- Florczak-Wątor M., *Rola sądów i trybunałów w kształtowaniu koncepcji horyzontalnego działania praw jednostki*, w: *Sądy i trybunały wobec problemu horyzontalnego działania praw jednostki*, red. M. Florczak-Wątor, Kraków 2015.
- Grabowski A., *Teoria konstytucyjnego państwa prawa i jej wpływ na argumentację prawniczą*, w: *Demokratyczne państwo prawa. Zagadnienia wybrane*, red. M. Aleksandrowicz, A. Jamróz, L. Jamróz, Białystok 2014.
- Iwanicki T., *Możliwość wykorzystania „dowodów nielegalnych” w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa oraz doktryny*, „Palestra” 2016, nr 5.
- Karolczyk B., *Dopuszczalność „dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa” w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr IV.
- Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Korszeń D., *Zakres zakazu przeprowadzania w postępowaniu cywilnym dowodów nielegalnych (bezprawnych)*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 1.
- Krakowiak M., *Potajemne nagranie na taśmę w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 24.
- Laskowska A., *Dowody w postępowaniu cywilnym uzyskane sprzecznie z prawem*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 12.
- Łętowska E., *Sugestie dla mego librecisty (wykład w czasie uroczystości przyznania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego, 24.06.2016 r.)*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 9.
- Matczak M., *Summa iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa*, Warszawa 2007.
- Nartowski W., *Drzewo zatrute, owoc niekoniecznie*, „Rzeczpospolita” z dn. 17 X 2011 r., nr 242.
- Pierzkowski H., *Metodyka pracy sędziego*, Warszawa 2011.

- Podkowiak J., *Problem horyzontalnego działania praw jednostki w orzecznictwie sądów w sprawach cywilnych*, w: *Sądy i trybunały wobec problemu horyzontalnego działania praw jednostki*, red. M. Florczak-Wątor, Kraków 2015.
- Rychlewska A., *O przepisie art. 168a k.p.k. jako przyzwoleniu na korzystanie w ramach procesu karnego z dowodów zdobytych w sposób nielegalny*, „Pa-lestra” 2016, nr 5.
- Rykowski R., *Słodkie owoce zatrutego drzewa*, < <http://www.kancelaria.lex.pl/czytaj/-/artykul/slodkie-owoce-zatrutego-drzewa> >.
- Wengerek E., *Korzystanie w postępowaniu cywilnym ze środków dowodowych uzyskanych sprzecznie z prawem*, „Państwo i Prawo” 1977, nr 2.
- Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Zedler F., *Dopuszczalność dowodu z taśmy magnetofonowej w postępowaniu cywilnym*, w: *Proces i Prawo. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Józefa Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Wrocław 1989.
- Zimmermann J., *Glosa do wyroku SN z 23 VII 1992 r., III ARN 40/92*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 8.